

**аМіністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Географічний факультет
Кафедра економічної та соціальної географії**

**Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej**

**Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w
Częstochowie
Wydział Nauk Społecznych**

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

**Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції
(м. Луцьк, 8–9 листопада 2024 р.)**

**Луцьк
2024**

УДК 911.3:30/33(082)
С 90

Рекомендовано до друку Вченою радою географічного факультету
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 3 від 24 жовтня 2024 р.)

Рецензенти:

Нємець Л. М. – доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Матвійчук Л. Ю. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Луцького національного технічного університету

С 90 **Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів** : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції / за ред. Ю. М. Барського та В. Й. Лажніка, м. Луцьк, 8–9 лист. 2024 р. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2024. 284 с.

ISBN 978-617-8279-35-6

У збірнику висвітлюються проблеми сучасної географічної та економічної науки, які були розглянуті на IX Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції. Розкриваються питання теорії та методології географічних досліджень, регіональних економічних студій, регіонального розвитку та просторового планування, освітніх технологій у географії та економіці, а також проблеми суспільно-географічних, природно-географічних, рекреаційно-туристських досліджень Волині та прилеглих територій.

Для широкого кола фахівців, які працюють у сфері географії, економіки, державного управління, освіти, рекреації та туризму, краєзнавства. Видання також буде корисним для вчителів, аспірантів та студентів, а також усіх, хто цікавиться проблемами регіональних досліджень.

УДК 911.3:30/33(082)

ISBN 978-617- 8279-35-6

© Волинський національний університет
імені Лесі Українки, 2024
© Колектив авторів, 2024

підходів до визначення інвестиційного потенціалу регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 15. С. 25–29. 3. Підгрушний Г., Качаєв Ю., Денисенко О. Суспільно-географічні основи дослідження інтегрального потенціалу території: теоретико-методичні підходи та досвід оцінки *Укр. геогр. журн.* 2011. № 4. С. 42–44. 4. Савчук І. Г. Методичні підходи та принципи дослідження виробничого, інформаційного і фінансового потенціалу регіону України. *Укр. геогр. журн.* 2011. № 2. С. 33–40.

УДК 911.3:61(477)

Андрій Кузишин, Святослав Кварцяний
kuzyshyn_a@tnpu.edu.ua; syawakwarz@gmail.com
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

ПРАКТИКА «РОЗУМНОГО СКОРОЧЕННЯ» ЯК ВАРІАНТ РОЗВИТКУ ТА ЗРОСТАННЯ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Серед сучасних концепцій планування території, спрямованих на адаптацію до депопуляції, вживається узагальнюючий термін розумне скорочення (*smart shrinkag*) [7]. Її змістове наповнення передбачає, що регіони з хорошою якістю життя, тобто населення яких задоволене, здорове та здатне брати участь у громадських заходах і насолоджуватися повноцінним життям, незважаючи на зменшення показників числа мешканців, були визначені як такі, що здатні скорочувати розумно. Відтоді, як ця концепція була введена на початку 2000-х років, вона привернула все більшу увагу науковців, особливо у зв'язку з якісною оцінкою політики щодо «правильного розміру» міської інфраструктури відповідно до потреб населення, що зменшується, оскільки більшість літератури про розумне скорочення стосується міських територій. Зовсім недавно ця концепція була застосована до сільської місцевості [8]. Таким чином існує потреба щодо особливостей того, як концепцію розумного скорочення можна адаптувати до аналізу рівня добробуту в сільській місцевості та які, якщо такі є, наслідки таких спроб. Ця прогалина в дослідженні спонукала нас проаналізувати та обговорити добробут населення периферійних сільських територій (громад) із позиції концепції розумного скорочення. Відповідно, оскільки немає консенсусу щодо точного визначення розумного скорочення, немає встановленого способу відобразити (якісно) або виміряти (кількісно) результати розумного скорочення.

Для оцінки рівня добробуту сільських периферійних громад важливо усвідомлювати, що скорочення не обов'язково є те саме, що зменшення. Тому, щоб «відокремити» регіони, які справді занепадають, від тих, що лише скорочуються (або розумно зменшуються), слід застосовувати набір загальних регіональних показників. Ці показники (зайнятість, фонд підприємств тощо) відповідають Цілям розвитку ООН (1-й і 8-й) та описують стан місцевої економіки. Вони є базовими блоками першого індексу, а саме «Економічної життєздатності». Індекси економічної життєздатності логічно підкреслюють роль зайнятості, робочої сили, кількості робочих місць, рівня ризику бідності та зростання житлового фонду як ключових для життєздатності сільських територій.

Ідентифікація периферійних сільських територій, що перебувають в стадії зменшення, зазвичай здійснюється за допомогою статистичної оцінки одного (або кількох) із таких показників. Т. Макконен та Т. Інкінен [7] наголошують на двох різних способах оцінки – якісний і кількісний.

Якісна оцінка розумного скорочення складається з двох етапів. Він починається з оцінки того, чи усвідомлюють самі території (громади) з тим, що вони переживають стадію зменшення своєї значущості. У деяких випадках регіональній владі важко визнати, що їхні регіони більше не розвиваються. Крок від відмови до прийняття такої позиції є відправною точкою для впровадження розумної політики скорочення. Якщо регіон не погоджується з тим, що він скорочується, його не можна планувати відповідно. Наступним кроком є аналіз того, чи впроваджують громади управлінські заходи розумного скорочення. Як наслідок, регіон, який скорочується розумно, приймає такі управлінські заходи для адаптації до цього скорочення та формує відповідну стратегію поведінки.

Якісний підхід повинен передбачати кілька обмежень. Насамперед, це розробка реалістичних стратегічних планів соціального, економічного, культурного спрямування, які прогнозували б досяжні цілі. Прийняття політики скорочення не обов'язково означає, що регіон впроваджує плани адаптації до неї. Швидше, вони все ще можуть націлюватися на перетворення негативних тенденцій і впровадження політики зростання. Немає автоматичного причинно-наслідкового зв'язку між прийняттям розумного скорочення та впровадженням розумної політики скорочення. Нарешті, не всі заходи, зазначені в планових або управлінських рішеннях, зрештою будуть реалізовані на практиці. Існує потреба відійти від аналізу політичних і стратегічних документів до дослідження фактично реалізованих проектів розумного скорочення та їх результатів, щоб дізнатися, що вони означають на практиці, і, що більш важливо, як вони впливають на мешканців громад (у нашому випадку – сільських периферійних громад).

Кількісна оцінка розумного скорочення, на відміну від якісного аналізу, розглядає та приймає скорочення як структурний стан, а не проблему, яку необхідно вирішити. В цьому випадку слід менше приділяти увагу тому, що регіон (громада) прийняли скорочення й впроваджують розумну політику скорочення, а більше зосереджені на результатах скорочення. Ці результати досліджуються за допомогою показників, пов'язаних, зокрема, з якістю життя. Головне питання, на яке потрібно відповісти, полягає в тому, чи зменшилася якість життя мешканців через депопуляцію. У результаті регіон може бути визначений як такий, що занепадає, лише якщо він скорочується як за чисельністю населення (та/або економіки), так і за показниками якості життя його жителів. Якщо якість життя мешканців не знижується, незважаючи на втрату населення, тоді регіон міг розумно скорочуватися.

Зазвичай якість життя оцінюють з об'єктивної та суб'єктивної позиції. Об'єктивний підхід вимірює обставини для досягнення високої якості життя. Тобто, чи має регіон такі економічні, екологічні, соціальні та культурні умови, що його населення можна вважати «заможним». Проте бути забезпеченим не означає рівень добробуту. Таким чином, суб'єктивний підхід ретельно вивчає реальний досвід благополуччя; чи відчувають люди щасливими та здоровими. У той час як суб'єктивний підхід має переваги в детальному описі фактичного досвіду якості життя населення, проблеми з доступністю даних обмежують його використання в порівняльних сільських і регіональних дослідженнях. Національні дослідження добробуту зазвичай охоплюють лише невелику вибірку від загальної кількості населення країни, в результаті чого кількість респондентів з однієї сільської місцевості дуже часто близька до нуля. Тому цей тип даних зазвичай збирається за допомогою спеціальних опитувань, які є дорогими та рідко порівнюються. Як наслідок, дослідникам часто «обмежено» зосередитися лише на конкретному регіоні дослідження. Таким чином, незважаючи на те, що об'єктивний підхід не пов'язаний безпосередньо з фактичним досвідом якості життя, він широко використовується в порівняльних дослідженнях. Вважаємо, що об'єктивний підхід має високу політичну релевантність – представники місцевих політичних еліт чи кіл акцентують увагу на створенні можливостей для окремих груп населення щодо формування їх рівня

добробуту. Кількісний спосіб оцінки розумного скорочення пропонує інструменти для порівняльного дослідження, але він не розкриває дуже багато передумов такого процесу чи політику, що стоїть за видимими показниками добробуту. Ймовірно, кількісний аналіз не завжди дає змогу проаналізувати, що було зроблено для досягнення мети, а тому не завжди можна оцінити реалізацію положень розумного скорочення. Тут варто погодитись із К. Заресором, що варіант поєднання змішаних методів, який поєднує якісні та кількісні підходи, щоб досліджувати ставлення та політику адаптації до скорочення, а також їхні результати [8].

Отож, оцінка рівня добробуту є латентним явищем, яке не можна безпосередньо оцінити за одним показником. Теорія розумного скорочення може сприяти покращенню планування території аграрного спрямування. Використання багатовимірної аналізу для цієї мети має давню та усталену традицію в літературі з суспільної географії, коли йдеться про такі теми, як регіональний розвиток та інноваційність [7].

Використання системного та структурного підходів дасть змогу сформувати кількісні та якісні показники оцінки рівня життя досліджуваних територій. Для комплексної оцінки рівня добробуту перспективним є формування регресійних моделей для пошуку статистичних взаємозалежностей на локальному рівні. Це мало б дозволити формувати комплексну картину оцінки цього процесу. Формалізовані методики індексуювання, що базуються на процедурах операціоналізації та квантифікації дають змогу отримати стандартизовані дані про формування оптимального середовища для життєдіяльності людини на прикладі сільських периферійних громад. Постійний аналіз зміни показників і ранжування територій дозволить здійснити масштабні дослідження у порівняльному контексті.

Якість життя населення пов'язана з життєдіяльністю населення в певних умовах місця та часу. Тому всі явища, які розглядаються в її рамках, теж прив'язуються до цих умов. Зокрема, предметом аналізу може бути не рівень життя чи матеріального забезпечення як такий, а лише рівень життя в певному регіоні, країні, де створюються умови для його формування. В методологічному плані цей факт видається дуже суттєвим – такий підхід засвідчує не надуманий, а природний, органічний зв'язок всіх складників якості життя населення з просторово-часовим середовищем їх прояву.

Якість життя населення виконує одночасно декілька пізнавальних функцій. Аналіз умов життя та стану населення дозволяє збагнути, як на повсякденному рівні реалізуються можливості, зумовлені значною мірою соціально-культурними та економічними умовами сільських громад, які мають периферійний характер розташування та який рівень соціальної, економічної та екологічної безпеки гарантований людям.

Список використаних джерел: 1. Кузишин А. В. Проблемність оцінки рівня добробуту сільських периферійних територіальних громад: міждисциплінарний підхід. *Подільські читання-2023: комунікаційні стратегії для реалізації геоєкологічних ініціатив та проєктів* : матеріали міжнародної наук.-практ. конф. присвяченої 30-річчю першого набору на спеціальність «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» у Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка (2–3 листопада 2023 р.) / за ред. проф. Л. П. Царика. Тернопіль : ТНПУ, 2023. С. 53–58. 2. Кузишин А. В. Просторова диференціація соціальної сфери: орієнтири повоєнної відбудови України. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія*. Тернопіль : СМП «Тайп», 2023. № 1 (54). С. 57–68. 3. Кузишин А. В., Кварцяний С. М. Ризики функціонування соціальної сфери областей Подільського регіону на сучасному етапі. *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції / за ред. Ю. М. Барського та В. Й. Лажніка, м. Луцьк, 12–14 квітня 2024 р. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2024. С. 12–15. 4. Царик Л. П., Поплавська І. В. Організація соціальної сфери областей Подільського регіону: суспільно-географічне дослідження. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія*.

2021. № 1 (50). С. 47–57. 5. Kuzyshyn A. Spatial diversification of the social sphere development in the Carpathian-Podillia region (Ukraine). *Folia Geographica*. 2019. Vol. 61. No. 2. P. 144–162. 6. Kuzyshyn A., Kuczabski A., Poplavska I., Zadvornyi S. Risk assessment of the social sphere development on the example of areas of the Carpathian-Podillia region (Ukraine). *Czasopismo Geograficzne*, 2022. Vol. 93 (3). P. 473–493. 7. Makkonen T., Inkinen T. Benchmarking the vitality of shrinking rural regions in Finland. *Journal of Rural Studies*. 2023. Vol. 97. P. 334–344. 8. Zarecor K., Peters D., Hamideh S. Rural smart shrinkage and perceptions of quality of life in the American Midwest. J. Martinez, C. Mikkelsen, R. Phillips (Eds.), *Handbook of Quality of Life and Sustainability*, Springer, Cham (2021). P. 395–415.

УДК 911.373

Слащук Андрій, Киричук Ольга

Andrii.slashchuk@gmail.com; olazubko195@gmail.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ДЕЯКІ ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ РІВНЕНСЬКИХ ПОВІТІВ ВОЛИНСЬКОГО ВОЄВОДСТВА В 1919–1939 рр.

Різноманітні фактори визначають вибір тих або інших методів при конкретних економіко-географічних дослідженнях, що зв'язано зі значними змінами в соціально-економічних умовах України. В умовах сучасної ринкової економіки перед економічною та соціальною географією постає низка проблем, головною з яких є економіко-географічне прогнозування, формування та подальший розвиток населення України в загалом та її окремих регіонів.

Для успішного вирішення цього завдання економгеографам необхідно мати чітку картину історичного минулого певної території, тобто на основі архівних даних встановити вплив основних історико-географічних факторів на населення в різні історичні часи. У нашому дослідженні об'єктом виступає освіта й населення повітів Рівненщини, що входили до складу Волинського воєводства. Таке історико-географічне дослідження враховує вплив певних факторів, зокрема в нашому випадку – історичного.

Опрацювання статистичних матеріалів, ознайомлення з літературними джерелами початку ХХ ст. привела нас до розуміння про значимість вивчення історичної географії.

Історична географія повинна на основі періодизації, прийнятої в ній, дати низку характеристик території, в нашому випадку Рівненщини в певні моменти часу. Одним із основних елементів змісту цих характеристик повинне бути населення щодо його національності, розміщення, його освітнього рівня, тобто це історична географія населення.

Для того аби досліджувати, вивчати зміни географічних об'єктів упродовж різних історичних періодів, в економічній і соціальній географії широко застосовується історико-географічний метод. Цей метод глибоко опрацьований у наукових працях українських ченів в географічній науці.

Дослідження населення Рівненщини просто неможливе без опрацювання архівних матеріалів. Усі літературні та картографічні джерела історичних епох зберігаються в Державних архівах Житомирської, Волинської та Рівненської областей і в краєзнавчих музеях цих областей. Тому одним із головних методів нашого дослідження став – архівний. З ним досить тісно переплітається й літературний метод,

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ РЕГІОНІВ

<i>Гукалова Ірина</i>	Нові імпульси в динаміці соціально-географічних досліджень в Україні	3
<i>Бейдик Олександр, Гладкий Олександр</i>	Видатні теоретики національної суспільної географії	6
<i>Підгрушний Григорій, Підгрушна Олена</i>	Семіотика міського простору та її трансформація в умовах війни	9
<i>Бейдик Олександр</i>	Хоку-регіони як елемент розвитку теорії суспільної географії	10
<i>Влах Мирослава</i>	Модернізація поняттєво-термінної системи «геопросторовий розвиток»	12
<i>Грицевич Володимир</i>	Функціональна взаємозумовленість земельної та рослинницької геосфер у математичній географії	15
<i>Нємець Олексій</i>	Креативна економіка в аспекті суспільно-географічних досліджень	17
<i>Поручинський Володимир</i>	Урбанізація як глобальний соціально-економічний процес	19
<i>Колосов Сергій</i>	Особливості суспільно-географічного дослідження експортного потенціалу України	21
<i>Лимар Олександр</i>	Підходи до оцінки інтегрального потенціалу території	24
<i>Кузишин Андрій, Кварцяний Святослав</i>	Практика «розумного скорочення» як варіант розвитку та зростання добробуту населення сільських територій України	26
<i>Слащук Андрій, Киричук Ольга</i>	Деякі історико-географічні дослідження розвитку рівненських повітів Волинського воєводства в 1919–1939 рр.	29

ГАЛУЗЕВІ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНІВ

<i>Гудзеляк Ірина</i>	Географія дипломатичної служби України	32
<i>Дронова Олена, Драгоміров Вадим</i>	Сутність, особливості розвитку та сучасний стан старопромислових регіонів України	33
<i>Ріпа Владислав, Філоненко Ірина</i>	Сепаратизм у країнах Південного Кавказу	36
<i>Горовий Ростислав</i>	Дослідження агломераційних ефектів на півдні Львівської області: перспективи конурбації Підгірське тримістя	39
<i>Бедрій Єлизавета, Ключко Людмила</i>	Етапи урбіциду Вовчанська: хроніка руйнування міського середовища	41
<i>Гусєва Наталія, Ткаченко Леонід</i>	Сільські території Харківської області в умовах війни	43
<i>Погребський Тарас</i>	Суспільно-географічні особливості реалізації greenfield-проектів в Україні	46